

АСПЕКТИ НА ТРАНСФЕРА НА СПОРТНАТА МЕТАФОРА

Боряна ТУМАНОВА

Софийски университет „Св. Климент Охридски“, България

E-mail: tumanova@uni-sofia.bg

ASPECTS OF SPORT METAPHORS TRANSFER

Boryana TUMANOVA

Sofia University "St. Kliment Ohridski"

E-mail: tumanova@uni-sofia.bg

ABSTRACT: Sports terminology, as a general knowledge that covers our daily lives, is becoming increasingly popular in the world of linguistics. The use of sport metaphors is becoming more and more common - in mass media, in specialized texts, or in colloquial language. The sport metaphor, as a subject of this study, is the relationship of concepts in the field of sport with other conceptual areas. Our attempt to classify such metaphors in accordance with their transfer in various other areas has led to the achievement of a number of objectives: to study the problem in practice, to identify and analyze the most common sports metaphors, to reveal the fundamentals on which the relationship between sport and other conceptual areas is based, to divide knowledge, organized around a sports concept that show our understanding of the world through exemplary models. The proposed models are considered as metaphors oriented by the type of sport in two categories – collective and individual sports, together with their subcategories. The studied textual corpus of the sports metaphor allows conclusions about their relationship with and impact on public speech. The increased use of sport metaphors can be explained by the fact that sport is an area that is attractive and emotionally explicit, intriguing the perceptions of the recipient (the mass reader and listener).

KEYWORDS: sports metaphor, classification, sports terminology.

Въведение:

Лингвистичните изследвания в последните десетилетия, според Танева, бележат „интензивна употреба на спортна терминология, като източник на метафори в специализирани или предназначени за широк кръг читатели текстове“ (Танева, 2019: 421). Ньот заявява, че в лингвистиката метафората се анализира като универсален езиков феномен в различни аспекти (Ньот, 2000:344). Редица съвременни когнитивисти (Лейкф, Джонсън и др.) разглеждат метафората като начин за опознаване, структуриране, оценка и обяснение на света. Човек не само изразява своите мисли с помощта на метафората, но и той мисли с метафори и с тяхна помощ създава света, в който живее (Кошарова, 2014: 226). Теорията за концептуалните метафори на Лейкф и Джонсън е една от първите теории, които свързват метафорите в езика с човешкото познание. Според тях индивидите мислят за дадени абстрактни понятия от гледна точка на други, по-конкретни понятия (например спорта), за да могат в по-голяма пълнота да разберат смисъла на първите. Анализът на концептуалните метафори в спортния дискурс допринася за разбирането на културата въобще и в частност на определена част от социалния живот (Лейкф, 1987; Вежбицка, 1997). Според Тодорова, метафорите започват да се разглеждат като начин на мислене за света и за опознаването му, като така на метафорите се приписва основна роля за разбирането и структурирането на реалността. Същата авторка в автореферат на дисертацията подчертава, „*че спортният дискурс е в постоянен режим на интердискурсивен трансфер с множество дискурси извън него, например военен, литературен, битов, политически и т.н. Той е много пропусклив както навън, така и навътре, поради начина, по който той обозначава заобикалящата реалност, т.е. заради специфичните си възможности да носи такъв вид знание, което да е общодостъпно, обхващащо ежедневието ни и общият поглед към нещата от реалността. Спортният дискурс е източник за снабдяване на други дискурси с елементи и техники и обратно той заема от останалите социални сфери*“ (Тодорова, 2016). Метафоричните модели в българския речник показват, че един от най-активните и популярни източници е спортната сфера. Спортните събития играят решаваща роля в изграждането на социален капитал, особено това се наблюдава в средствата за масова информация. Високата продуктивност и изобилието на спортните метафори в останалите сфери на живота е ценност и ресурс. Употребата на спортната

метафора, като по-близка и смислена за широк кръг от хора, улеснява разбирането им за други понятия, помага за осмислянето и възприемането на света.

Ако разгледаме спортната метафора като културна парадигма, популярността на употребата на термини от спортната сфера се дължи на общи черти на увлекателните зрелища в спорта (състезание, игра, противоборство, желание за победа, спортно-игровите елементи, конфликт между съперниците, шоу). Тя е в състояние да представя сложни понятия ярко, сравнително просто и разбираемо. Предизвикваща съответни асоциации, чрез нея бързо и стегнато може да се направи оценка на явления и субекти и да се представи всяка една актуална информация.

Предмет на настоящия текст е спортната метафора, *обект* е връзката на понятията в сфера „Спорт“ с други понятийни области. *Целта* на настоящата статия е да се опитаме да класифицираме спортните метафори според трансфера им с други области; да се определят и анализират използваните в текстове от различни сфери спортни метафори, както и да се разкрият основанията, върху които се базира връзката им със спорта. В редица сфери от живота спортната метафора въздейства върху начина на възприемане на събитията, доближава възприятието до зрелищност, каквато спорта притежава, оказва манипулативно въздействие. Пример за това според А. Каслова е „точката на съприкосновение на политическия дискурс и спортно-игровия елементът агоналност, състезателност, който се проявява в непрекъснатия конфликт между партиите на власт и тези в опозицията“. (Каслова, 2003: 101).

Резултати:

Във фокуса на нашето изследване разглеждаме най-често използваните спортни метафори (58 на брой), които могат да бъдат характеризирани по следния начин:

- Първичното значение на думата от спортната сфера – изходна понятийна област;
- Сферата, към която се отнася думата в преносното ѝ значение – нова понятийна област;

В настоящето изследване правим опит да разделим знанията, организирани около спортно понятие, които показват разбирането ни за света чрез следните примерни модели (табл.1):

Таблица 1. Примерни модели			
метафори, свързани с материалната база по вид спорт	метафори, свързани с квалификация на спортистите/състезанието	метафори, свързани със спортни правила и наказания	метафори, свързани с равностойност на спортните действия/състезанието
<ul style="list-style-type: none"> • върна капитанската лента • прехвърли топката в наказателното поле на... • топката е в ръцете на противника • прехвърлят си топката • ниска/висока топка • разменна пешка • висока летва • попътен вятър • сложи наколенки • хвана вълната • спуска гума • натисна газта • хвърли ръкавица 	<ul style="list-style-type: none"> • фаворит • лидер • шампион • вицешампион • победител • аутсайдер • аматьор • златен медал • спечели купата • висша лига • Б-отбор • първа/втора дивизия • маратон • бягане на дълго разстояние • финална права 	<ul style="list-style-type: none"> • правилата на играта • нечестна игра • фалстарт • феърплей • червен картон • жълт картон • съдията свири дузпа • груба игра • удар под кръста • фал • аут • получи наказателна точка • дисквалификация • спазване на правилата 	<ul style="list-style-type: none"> • спечелихме първото полувреме • мача беше уговорен • мача беше предрешен • състезание с един кон • финален спринт • опитен борец • глътна вода • къс пас • върза кънките • право в десетката/уцели десетката • покори върха • уцели/не уцели ваксата

<ul style="list-style-type: none"> • боксова круша • трамплин • юздите пое... 	<ul style="list-style-type: none"> • първо/второ полувреме • тежка/лека категория • силов играч • не е във форма • предстартова треска • загарявка • надпревара • маратон 	<ul style="list-style-type: none"> • излезе от играта • нокаут/нокдаун • играем в един отбор • наказателни точки 	<ul style="list-style-type: none"> • вдигна/свали гарда • тупка топката • задържа топката • скок напред • скок в дълбокото • задно салто
--	---	--	--

Гореспоменатите примерни модели ще разгледаме като метафори, ориентирани по вид спорт в две категории – колективни и индивидуални спортове, както и в техните подкатегории (фиг. 1).

Фигура 1. Структура

В предложената от нас структура спортната метафора най-често кореспондира с останалите понятийни области в следния порядък:

- Ориентирани към *организацията* на спортния процес (*надпревара, маратон, гонка, спаринг, върна капитанската лента, капитан на отбора, играят в един отбор, юздите пое, даден е старт, боксова среща и др.*). Пример: *Три от партиите играят в един отбор. Даден бе старт на инициативата за почистването на река....*
- Ориентирани към *материалната база* и спортни пособия (*топка, бухалка, разменна пешка, шахматна фигура, шахматна дъска, препятствие, трамплин, висока летва и др.*). Пример: *Разменна пешка на геополитическата шахматна дъска.....Студентският стаж, като трамплин за кариера.*
- Ориентирани към *стратегията и тактиката* на вид спорт (*ние сме един отбор, прехвърли топката, тупка топката, предаде щафетата, топката е в ръцете или полето на..., дузна, автогол и др.*). Пример: *...прехвърли топката в ръцете на другата партия. Победа или автогол бе решението на ...*
- Ориентирани към *техниката* на вид спорт (*задно салто, завъртя педалите, размяна на удари, отбиване на удара, проява на гъвкавост, силова техника, удар под кръста, кръстосване на шпаги, върза кнъките и др.*). Пример: *Председателят на ОбС и кметът отново кръстосаха шпаги. Преди дни Марк Зукърбърг нанесе удар под кръста на Илон Мъск....*
- Ориентирано към *правилата* в спорта (*успешен старт, фалстарт, правилата на играта, нокаут/нокдаун, мачът беше уговорен, груба игра, нечестна игра, дисквалификация, рокада,*

неспортсменско поведение, феърплей, отстранен от играта, наказателни точки и др.). Пример: *Председателят бе отстранен от играта. Играта със зърнената сделка загубя. Станахме свидетели на нова рокада в БТВ.*

- Ориентирано към състезателност (*шампион, фаворит, аутсайдер, водач в надпреварата, попътен вятър, финална права, противников отбор, равен шанс за победа, рекорд, печеля точки, реми, отпадна от играта*). Пример: *Пожелаха попътен вятър на първокурсниците.*

Заключение:

Липсата на достатъчно научна литература по разглеждания проблем ни мотивира да направим опит да класифицираме спортните метафори, макар и непълно и изчерпателно, и да направим следните изводи:

- Поради своята специфичност и леснодостъпност спортните метафори навлизат все по-интензивно в общественения живот.
- Най-използвани са метафорите, отнасящи се към квалификацията на отделните видове спорт или състезания.
- Най-често срещани са метафорични модели от спортовете с топка – 18 на брой, следвани от лека атлетика и бокс по 6 бр. и т.н. (табл. 1).
- Смислите, които се влагат чрез използваните спортни метафори в политическата, медийната или публичната реч, невинаги носят положителната натовареност на спортната метафора, а напротив, по-често се използва за изразяване на житейски тенденции към агресивност, негативност и манипулативност, смисъл с отрицателен оттенък. Т.е. спортната метафора често се използва да изрази негативен, пренебрежителен смисъл (напр. термини като *физкултурник, водолаз, аматьор, задно салто*) често се употребява като обидна дума и изрази.
- Спортната терминология опростява и конкретизира събитията, като ги предоставя по-осезаеми за широката публика, което води и до по-активното и използване в разговорния език.

БИБЛИОГРАФИЯ:

- Каслова, А. (2003)** Метафорическое моделирование президентских выборов. США. (*Kaslova, A. Metaforicheskoe modelirovanie prezidentskih vuborov, USA*).
- Кошарова, И. (2014)** Научни трудове на Русенския университет, доклад, том 53, серия 5.2, стр. 226. (*Kosharova, I. Nauchni trudove na Rusenskiat universitet, doklad, tom 53, seria 5.2, str. 226*)
- Танева И. (2019)** Икономиката като спорт – метафори в немски публицистични текстове. ПУ „Паисий Хилендарски“– България, Научни трудове, том 57, кн. 1, сб. А. (*Taneva, I. Ikonomikata kato sport – metafori v nemski pullitcistichni tekstove. PU “Paisii Hilendarski”- Bulgaria, Nauchni trudove, tom 57, kn. 1, sb. A*).
- Тодорова, Д. (2016)** Спортните метафори в специализираните онлайн медии, Автореферат. Шумен. (*Sportnite metafori v spetsializiranite online medii, Avtoreferat Shumen*).
- Nöth, W. (2000)** Handbuch der Semiotik. Stuttgart: J. B. Metzler,
- Lakoff, J. (1987)** Women, fire and dangerous things: What categories reveal about the mind. Chicago.
- Lakoff, G., Johnson, M. (1980)** Metaphors we Live by. Chicago: Chicago University Press.
- Wierzbicka, A. (1997)** Understanding cultures through their key words: English, Russian, Polish, German, Japanese. New York.